

Over de kosters van bij ons (afl. 9)

Wat voorafging

Na enkele algemene historische gegevens over het kosterschap en de functie als dusdanig, maakten we kennis met enkele kosters en organisten van Buggenhout en de Boskapel. In Opdorp echter is het de familie Moortgat die het voortouw neemt met een ganse reeks kosters van bij ons.

In deze aflevering publiceren we ook een reglement van de zaalzangers, waarin uiteraard de koster een centrale figuur is.

Johannes Moortgat, de vierde koster

Johannes is geboren te Opdorp op 14 januari 1804 als oudste zoon van Petrus Moortgat en Catharina Robberechts. Op twintigjarige leeftijd volgt hij zijn vader op en wordt de vierde koster op rij. In 1824, bij de dood van zijn vader, is Johannes nog vrijgezel, woont in het ouderlijk huis en helpt mee de winkel uitbaten¹.

Op 4 mei 1838 treedt hij in het huwelijk met Hubertina Isabella Verhavert². Zij is de jongste dochter uit het gezin Verhavert-Van Biesen. Deze familie bewoont op dat ogenblik een fraaie hoeve, gelegen op de hoek van de huidige Lijneveldstraat en Akkerstraat.

Johannes is in 1838 reeds een prominente figuur in het Opdorpse gemeenschapsleven. Bij de allereerste verkiezingen na de onafhankelijkheid van ons land in 1830, wordt hij verkozen als gemeenteraadslid. Zes jaar later wordt hij eerste schepen van de gemeente Opdorp en die taak blijft hij zijn verdere leven uitoefenen. Meer nog, in 1852 na de dood van de toenmalige burgemeester

---

¹ Verwantschap tussen *Mortgat* en *Moortgat* (deel 5) | Petrus Servaes. Ter Palen. Jrg. 15, nr. 1 (nov 1990)

² Hubertina Isabella Verhavert (°Opdorp 11.12.1814) is een dochter van Joannes Baptist en Catharina Joanna Jacoba Van Biesen.

Henricus Piessens ³, wordt hij interim-burgemeester en hij blijft aan tot het aantreden van burggraaf de Nieulant ⁴.

Benoeming en aanstelling

In het jaar 1809 wordt bepaald dat voortaan de koster en organisten benoemd worden door de kerkraad en dit op voorspraak van de pastoor.

Johannes Moortgat komt officieel in dienst op 4 mei 1824 en bij zijn aanstelling wordt rekening gehouden met enkele familiale en sociale omstandigheden. Zo lezen we in een verslag van de kerkraad, die doorgaat in de pastorie op 11 mei van dat jaar :

... Gezien het verslag door den Eersaemen Heer Desservitor ⁵ dezer Kercke op dato den elfsten der Tegenwoordige Maend Mey, aan ons gedaan, luidende dat Petrus Moortgat, wereldsche Koster ⁶ der zelve Kercke den tienden dito alhier overleden is.

In aenmerking nemende dat Johannes Moortgat, oud eenentwintig jaeren, en van onberispelijk gedrag. Hij is heel bekwaem om dit amt te bekleeden en zelfs dat hij reeds meer dan één Jaer dezen post in de plaets van zijn vader heeft bedient.

Ingevolge de magt bij het bedoeld Koninklijk Besluit en het artikel 33 der wet van den 30 december 1809, aen ons verleent :

*Benoemen wij :
den opgemelden JOHANNES MOORTGAT woonagtig te Opdorp*

---

³ Henricus Piessens (°Opdorp 28.10.1775 · †Opdorp 20.05.1852), gehuwd met Maria Josepha Taekels en nadien met Isabella Van Assche is een zoon van Tobias en Barbara Van den Eede. Als burgemeester van Opdorp woont hij in de schaduw van de kerk en de pastorie, nu Dries nummer 48, het huis van wijlen Gerard Mertens.

⁴ Gemeentearchief Buggenhout. Beraadslagingsregister der gemeente Opdorp 1852.

⁵ Met *Desservitor* wordt hier bedoeld pastoor Pieter Jan Van de Vondel (° 13.07.1764 · † 13.05.1832), afkomstig uit Appels en religieus van de abdij van Affligem.

⁶ Deze term staat hier in tegenstelling tot de taak van *custos-koster*, een kleine wijding in de voorbereiding op het priesterschap.

tot de functie van wereldsche Koster dezer Kercke van Opdorp.

Gelasten en gebieden hem met dezen, in de opvoeding van zijnen minderjarige broeder en twee zusters ⁷ te voorzien, en zal, al de omstandigheden (bepalingen) geene uytgenomen nogte gereserveert, in geen gemeen voordeel brengen, tot zoo lang zijne jongste zuster den ouderdom van een en twintig Jaeren zal bereiken.

Afschrift der tegenwoordige Benoeming zal aen den nieuwen Titularis worden overgemaect.

Gedaen ende benoemt te Opdorp den 14de Mey 1824.

Getekend : Pieter Jan Van de Vondel ⁸
Pieter Van Assche, burgemeester ⁹
Jan Baptist De Bock, secretaris ¹⁰
Leden : J. Willocx, Jan Baptist Van Gucht en
Adriaen Frans Rollier ¹¹

Van Affligem tot bisdom Gent

Na het pastoraat van Pieter Jan Van de Vondel wordt een hoofdstuk afgesloten in het bestuur van de Sint-Amandusparochie.

In 1832 gaat de parochie Opdorp over naar het bisdom Gent.

---

⁷ Zijn minderjarige broer, waarvan sprake, is Franciscus Xaverius, die op dat moment 19 jaar oud is (°Opdorp 23.07.1805). Met de twee zussen wordt bedoeld : Francisca (°Opdorp 30.11.1806), die later Carolus Bessems (weduwnaar Sophie Peeters) huwt en Anna Maria (°Opdorp 21.03.1810), die met Bonaventura De Winde uit Merchtem zal huwen, alwaar hij zijn vader als koster opvolgt.

⁸ Pieter Jan Van de Vondel is pastoor te Opdorp van 1818 tot 1832.

⁹ Pieter Van Assche (°Opdorp 28.06.1785 - †Opdorp 20.09.1842) is burgemeester van Opdorp sinds 1830 en blijft het tot zijn dood. Hij is gehuwd met Maria Josepha Van Soens.. Zie ook : Ter Palen. Jrg. 16, nr. 1 (nov 1991), blz. 11-15.

¹⁰ Joannes Baptist De Bock (°Opdorp 22.08.1793 - †Malderen 01.07.1849), achtereenvolgens onderwijzer, landmeter, schrijver en gemeentesecretaris wordt notaris te Malderen. Alhoewel hij in Malderen woont, is hij sinds 27 november 1830 gemeentesecretaris van Opdorp.

¹¹ Adrianus Franciscus Rollier is advocaat en grondeigenaar, geboren in Smeerebbe op 17 juli 1769. Hij woont in de huidige Valkenhoeve, waar hij overlijdt op 5 maart 1851.

De nieuwe pastoor is Jozef Johannes Christiaens ¹². Een van zijn eerste opmerkelijke tussenkomsten op zijn nieuwe parochie is de grote kuus die hij houdt onder al diegenen die denken op het hoogzaal zitting te mogen hebben.

Ordehandhaving op het hoogzaal

In een afschrift van een zitting van de kerkraad, gehouden op 15 augustus 1832, worden nieuwe voorschriften uitgevaardigd nopens de toegang tot het hoogzaal ¹³.

... Buiten de zaalzangers en de personen die hun plaatsen jaarlijks hebben betaald, is het voortaan voor eenieder verboden om gedurende de goddelijke diensten het doksaal te betreden.

Er zal een naamlijst aangeplakt worden van de personen daartoe gerechtigd. Het is mede verboden om onnodig gerucht te maken met het betreden van de hoogzaal en zeker er niet rond te lopen.

Alle personen, buiten de hogergenoemde, en zij die toch een plaats op de hoogzaal verlangen, moeten zich aanbieden bij den Eersaemen Heer Pastor.

Gedaen te Opdorp in zitting van dato als hierboven.

Getekend   *Josephus Johannes Christiaens, pastor,
                      J B De Bock, secretaris
                      en leden Pieter Matthijs, J B Van Gucht en Pieter Van
                      Assche*

Reglement Zaalzangers

In verband met het disciplinair optreden van de nieuwe pastoor is het wellicht interessant om in deze context melding te maken van een oud reglement ten behoeve van de zaalzangers ¹⁴.

---

¹² Jozef Johannes Christiaens is afkomstig uit Sint-Pauwels-Waas. Hij is pastoor te Opdorp van 1832 tot 1863. Voordien is hij onderpastoor geweest te Doel, Berlare en Stekene.

¹³ Kerkarchief Pastorie Opdorp. Raadszitting Kerkraad 1832, nr. 38, folio.

¹⁴ Het reglement van de zaalzangers is opgesteld te Malderen in 1925 door E.H.Reyniers, pastoor. Met beste dank aan Marcel Van Doren voor het ter beschikking stellen.

1. De EH.Pastoor of zijn plaatsvervanger is meester op het okzaal in de kerk.
2. Om op het okzaal door den koster-organist toegelaten te worden, worden de goedkeuring van de EH.Pastoor of zijnen plaatsvervanger vereischt.
3. Worden op het okzaal toegelaten : de kerkmeesters, de zangers, onder de gezongen diensten en onder de repetities, de orgelblazer en de klokkenluiders.
4. De toegang tot het okzaal is streng verboden aan de vrouwspersonen, welke ook de ouderdom weze, alsook aan de personen in art. 3 niet genoemd.
5. De ingangsdeur van het okzaal moet altijd en zorgvuldig met de sleutel gesloten worden.
6. De koster-organist is belast met de orde te handhaven op het okzaal. Hij zal zorgen dat er alles proper en welgeschikt zij. Hij zal er gelijk in de kerk, het voorbeeld geven van stilzwijgendheid, eerbied en ingetogenheid.
7. De koster-organist, na goedkeuring van den EH.Pastoor of zijnen plaatsvervanger, aahvaardt als Zaalzanger de manspersonen die door hun goed gedrag en door genoegzame oefening weerdig en bekwaam zijn om door hunnen zang de kerkelijke diensten op te luisteren.
8. De zaalzangers zijn verplicht tot grooten eerbied en ingetogenheid voor het huis des Heeren, tot stipte onderwerping aan de bevelen en verlangens van den koster-organist.
Zij zullen bijgevolg bidden, wanneer hunne bezigheden dit toelaten ; zij zullen knielen onder de Consecratie en de Benedictie.
Zij zullen het okzaal zindelijk en rein houden en vermijden van op de planken te spuwen ; ze zullen de zangboeken en partituren met zorg behandelen en niet rondzien, noch lachen, noch spreken, noch fezelen.
9. De Koster-organist, met de goedkeuring van den EH.Pastoor of zijnen plaatsvervanger, moet van het okzaal verwijderen den persoon die zich door zijn slecht gedrag of door zijne wederspanningheid onweerdig heeft gemaakt op het okzaal te verblijven.
10. De repetitiën voor kerkmuziek worden bepaald door den koster-organist ; de zangers en de blazer zijn verplicht er tegenwoordig te zijn op het vastgestelde uur.

Een boet van 5 centiem zal toegepast worden aan den zanger die op de bepaalde uur der repetitie niet aanwezig is, en eene boet van 0,25 centiem in geval van onwettige en volstreckte afwezigheid.

11. De Zangers (en de blazer) moeten zingen :
  - a. In de Hoogmis al de Zondagen en feestdagen des jaars en op het patroonfeest van den H. Amandus, 6 Februari.
  - b. In het Lof : op Sinxendag, op den feestdag van het H. Sacrament, op Kerstmis, Ons Heer Hemelvaart en Halfoogst.
12. De zanger zonder wettige redens afwezig van de Hoogmis op drie achtereenvolgende zondagen, zal afgedankt worden. De wettigheid der redens van afwezigheid in art. 10, 11 en 12 zullen onderzocht worden en beslist door het bestuur.
13. De boeten moeten aanstonds betaald worden en gestort in de kas der zangers.
14. Op het jaarlijks feest van Cecilia moeten de zangers tegenwoordig zijn in de mis op straf van 0 fr 50.
15. Bij het afsterven van eenen kerkzanger of orgelblazer wordt er tusschen de leden eene geldinzameling gedaan voor eenen dienst tot lafenis van het overleden lid ; de leden zijn verplicht deze mis bij te wonen op straf van 0 fr 50.

Tot slot

Menig oud-zaalzanger of huidig koorlid zal, bij het aandachtig lezen van dit reglement, zich nostalgisch herinneren hoe het er vroeger op het hoogzaal soms aan toeging.

Gelukkig dat er een kentering ten goede is gekomen en het peil van onze zangkoren gunstig is geëvolueerd, mede door de inbreng van damesstemmen. Nu beschikken de meeste parochies over meerstemmige kerkkoren, die het beste van zichzelf geven. Dit niet alleen op de Hoogdagen, maar ook tijdens huwelijksvieringen, uitvaartdiensten, jubilea en telkens wanneer men op hun diensten een beroep doet.

In een volgende aflevering zullen we kennis maken met Franciscus Petrus Moortgat (1845-1922) en zijn opvolger Prosper Moortgat (1850-1918), als respectievelijk vijfde en zesde koster van de familie.

(vervolgt)

J. Bruylant